

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רעוא דרעוין)
פרשת תרומה תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון י"ט
פרשת תרומה
תשפ"ה

השראת השכינה בבתי המקדשות

מהרה יבנה המקדש

פרשתנו פרשת תרומה עוסקת בבנין המשכן והקמתו, לתכלית שתשרה השכינה הקדושה בתוך בני ישראל, כלשון הכתוב (שמות כה ח) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְתוֹכְכֶם".

וכבר עמדו המפרשים על פשר שינוי לשון הכתוב, שפתח בלשון יחיד - 'מקדש', וסיים בלשון רבים - 'בתוכם', ולא אמר 'ושכנתי בתוכם'.

בתירוץ הדבר מובא בשמו של האדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא - ה'בבא סאלי' זיע"א, כי כלולה כאן הבטחה למשה רבינו על המשכן, שהוא מעשה ידיו. כי הנה לאחר שיכנסו ישראל לארץ מצוים הם להקים בית מקדש של קבע, וכפי שאכן בנו את בית המקדש הראשון ובית המקדש השני. ומה יהא על המשכן אשר טרח בו משה רבינו כל כך.

לכן הבטיחו הקדוש ברוך הוא, כי גם לאחר שייבנו ישראל את בית המקדש, ישכון ה' בתוכם - לשון רבים הכוללת גם את המשכן, אשר יהא קיים גם בזמן המקדש.

יש לעמוד ולהבין מהו תוכן הדברים, ומה משמעות הדבר שיהא המשכן קיים.

ואכן, רבים הם הרמזים המורים כי פסוקים אלו אינם רק יסוד עשיית המשכן, אלא גם שורש לבנין שני בתי המקדש שלאחריו. וכפי שכתב בעל הטורים, כי 'ושכנתי' רומז לבית ראשון, אשר 'שכן ת"י' - ארבע מאות ועשר שנים. וכן רמז הדבר בפסוק (תהלים כב ד) "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל", כי 'קדוש' עולה ת"י, כי כמנין 'קדוש' היה תהלות בישראל. ומלבד זה תיבת 'שכנתי' יש בה אותיות 'שני ת"ך'. רמז לת"ך שנים של בית שני.

עסק הפנימיות

בספר 'מפי סופרים וספרים' (פרשת משפטים), הביא מעשה נפלא שסיפר הרה"ק רבי יהודה'לה מדזיקוב זיע"א, על אודות הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זיע"א. מעשה פעם אחת והחליט רבי ישראל כי צריך הוא לקנות ספה לביתו. הנהגתו של הרבי היתה בפשטות גדולה, ולא שלח משמשים כדי לעשות לו את צרכיו, אלא היה עושה הכל בעצמו. ומכיון שכן, ממחשבה למעשה, הלך אל חנותו של הר"ר שלמה שפיצר, שהיה בעל חנות רהיטים בירושלים, לבחור שם ספה.

אחר שראה כמה דוגמאות, מצאה חן בעיניו ספה אחת, אשר נאתה מתאימה לכל צרכיו. התבונן בה הרבי וראה כי ספה נאה ומכובדת היא, אולם החלק שעליו מונחות כריות הספה היה עשוי מבד פשוט ולא היה מרופד. וכפי שנוהגים רבים, שמקום זה אשר אינו נראה לעין אין נותנים דעתם עליו.

שאל הרבי את בעל החנות: "מפני מה אין רואים את הריפוד הנאה במקום זה?"

השיב בעל החנות: "משום שמקום זה מכוסה ועליו מונחת הכרית, ומה צורך יש לייפות מקום הסמוי מן העין?"

אמר לו הרבי: "אנו איננו נוהגים כן, אלא משתדלים אנו שיהיה המקום המכוסה שאינו נראה - יפה בדיוק

כמו המקום הנראה לעין".

ממעשה זה למד רבי יהודה'לה מדזיקוב, כי דבר גדול אמר הרבי, וכלפי הדרך הנכונה בעבודת ה' היו דבריו מכוונים. לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, בסתר - כבגלוי. וכפי שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו (ברכות כח:): "הי רצון הפחות צריך אדם עליכם כמורא בשר ודם". כי לכל הפחות צריך אדם לנהוג בחדרי חדרים כפי שנוהג כלפי חוץ, אך אליבא דאמת - גדולה היא העבודה הפנימית אף יותר מן העבודה הנראית לעין.

סיבות החורבן

מעשה זה העוסק בעבודת הפנימיות, מעורר את הלבבות להתבונן בדברים אשר נבדלו בהם בית ראשון ובית שני, ולמצוא את מקומו של המשכן בכל אחד מהם.

ידועים דברי הגמרא במסכת יומא (טו): בסיבת חורבנם של שני בתי המקדש: "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים".

זה לעומת זה

ונלאו המפרשים לכלכל דברי הגמרא, שהרי על שלוש עבירות חמורות דין הוא כי יהרג אדם ואל יעבור עליהן, ואילו שנאת חנם אינה אחת משלושת החמורות, והעובר על לאו זה אינו מחוייב מיתה, ואינו צריך למסור נפשו כדי להימלט מאיסור זה. אם כן, הכיצד שקלו חז"ל במאזני משפטם את שלושת העבירות החמורות יחד עם איסור שנאת חנם.

עוד יש לתמוה על עצם דברי חז"ל, שאמרו כי בבית שני היו ישראל עוסקים בתורה ובגמילות חסדים, וחרב משום שנאת חנם. ולכאורה הרי זה תרתי דסתרי, כי אם היו עוסקים בגמילות חסדים הרי היו אוהבים זה את זה, ומהו שאמרו כי היתה בהם שנאת חנם.

לא נתגלה עוונם

גם יש להביא את המשך דברי הגמרא (יומא טו): שדנו מי עדיפים, בני בית ראשון או בני בית שני, ואמרו שם: "רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו, ראשונים שנתגלה עונם - נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם - לא נתגלה קצם". היינו, שבני בית המקדש הראשון שנודעה רשעתם בגלוי לעיני כל, שהיו עובדי עבודה זרה מגלי עריות ושופכי דמים - שבו למקומם לאחר שבעים שנה, ובנו את בית המקדש השני בירושלים. אולם האחרונים, היינו בני הבית השני שהיו חוטאים בסתר, לא נתגלה אימתי תבוא גאולתם. ועל כך אמר שם רבי יוחנן: "טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים". היינו כי הציפורן היא חלק המותר בגופו של אדם, ואילו בכריסו מצויים אבריו החשובים, אך אפילו מותרותיהם של הראשונים חשובים הם מחיוניותם של האחרונים.

אמנם יש להבין, מהו שאמרו כי לא נתגלה עונן

האחרונים, הלא מפורש אמרו כי היתה בהם שנאת חנם, אשר הוא עוון הגלוי וידוע בין אדם לחבירו.

גם יש להבין את לשון המשל שנקטו חכמים, דווקא על הציפורן והכריס, ולכאורה היו יכולים לקחת דוגמא גם מאיברים אחרים בגוף, וכגון הלב והעקב, ובוודאי יש עומק בדבר.

ארבע גלויות וארבע חיות

בביאור לשון המשל שנקטו חכמים, מובא בשם רבינו הגר"א זיע"א. כי הנה, כבר נודע מדברי חז"ל (ויקרא רבה יג ד) כי ארבע גלויותיהן של ישראל נרמזו בארבע החיות הטמאות שזכרו בתורה שיש בהן סימן טהרה אחד - הגמל השפן הארנבת והחזיר.

והנה, הגמל השפן והארנבת, סימן טהרה שיש בהם הוא היותם מעלי גרה, היינו שלועסים את מזונם כמה פעמים אחר בליעתו, אך אינם מפרסי פרסה. אולם סימן טהרה של החזיר הוא שמפרס פרסה, וסדקים יש בפרסותיו.

על כך עמדו חז"ל במדרש (שם), ואמרו כי שלוש ראשונות הנמשלות למעלי גרה, רומז הדבר על היותן מקלסות לקדוש ברוך הוא. אולם מלכות אדום, 'והוא גרה לא יגר', שאינה מקלסת לקדוש ברוך הוא, ולא דיה שאינה מקלסת אלא מחרפת ומגדפת, ואומרת (תהלים עג כה) "מי לי בשמים".

ומבאר הגאון, כי ענינה של מלכות רומי הוא שכלפי חוץ נראית היא כמי שיש בה סימן טהרה, אולם בפנימיות אין בה כלום, ואינה משבחת לקדוש ברוך הוא. ואילו המלכויות האחרות ניכרת רשעתן כלפי חוץ, שאינם מפרסי פרסה. אך החזיר פורס טלפיו ואומר טורר אני, כביכול גם מעלה גרה הוא.

חיצוניות ופנימיות

ובזה מבאר רבינו הגר"א כי ציפורנם של ראשונים - רמז הוא לסימן טהרה שבפרסה, כי הראשונים נתגלה עוונם ולא ביקשו להטמינו, לא היו פורסים ציפורן רגליהם לומר 'טהורים אנו', אלא מראים עצמם כפי שהם. אולם כריסם של אחרונים - שם היה הקלקול בפנימיות, וזהו קלקול שקשה לתקנו.

גילוי העוון מורה כי אין החטא אלא מן השפה ולחוץ, ואילו הפנימיות טהורה היא, ועדיין לחלוחיתן קיימת. ואילו בבית שני, אף כי כלפי חוץ נראו כצדיקים וחסידים, מכל מקום פשה בהם ריקבון פנימי מחמת שנאת חנם שהיתה בהם, עד שנעשו גרועים יותר מן העוברים על שלושת החמורות.

ונגע רע זה אשר לא נראה היה כלפי חוץ - זהו 'לא נתגלה עוונם', היינו שאף כי ידוע לנו מה היה העוון, מכל מקום לא היה ניכר. ומשום כך לא נתגלה קיצם, כי קלקול פנימי מושך והולך וקשה לתקנו, יותר מפצע חיצוני שרפואתו בדוקה וידועה.

כי אמנם אנשי בית ראשון היו עובדי עבודה זרה, אולם לא עשו כן אלא מחמת יצר הרע שהיה מסובב בחוצות ירושלים, אך בפנימיותם היו קשורים בקשר למיץ לרוחניות ולעבודת ה', ועל כן זכו להתגלות השכינה שהיתה בבית ראשון, ולא לחינם עמדו להם נביאים באותן הדורות, אשר אמנם הוכיחם על כל

מטות זָהָב וְכֶסֶף עַל רֶצֶף בְּהַטּוּ נֶשֶׁן נָדָר וְסֻחָתָהּ. וְמָה הֵם אוֹתָם בּוֹץ וְאֶרְגָּמָן - בּוֹץ הוּא פֶּשֶׁתָן, וְאֶרְגָּמָן הוּא צֶמֶר הַצְּבֹעַ אָדוּם.

וְהֵנָּה הִכְהֵן הַגְּדוֹל שְׁמוֹנֶה בְּגָדִים הָיוּ לוֹ, בְּגָדֵי לֶבַן וּבְגָדֵי זָהָב. וְלִקְדוֹשׁ הַקִּדְשִׁים הָיָה נִכְנָס בְּבִגְדֵי לֶבַן בְּלֶבֶד, הָעֲשֻׂיִים פֶּשֶׁתָן, מִשּׁוּם שֶׁאֵין קִטְיָגוֹר נֶעֱשֶׂה סִינְיָוֹר, שֶׁלֵּא לְהִזְכִּיר אֶת זָהָב הַמְּעַלְל שֶׁנֶּעֱשֶׂה בּוֹ טָטָא.

וּמֵאַחַר וְנִתְבָּאֵר כִּי צֶמֶר הַצְּבֹעַ בְּאָדוּם קָרוּי זָהָב, הָרִי לֵנוּ כִּי זָהָב וְהָאָדוּם שְׁנֵיהֶם יֵשׁ בָּהֶם מִזְכְּרַת עוֹוֹן, וְשִׁקְשׁוּרִים הֵם זֶה בָּזֶה.

לא יתחלו אחרים את כבודו

אִמּוֹר מֵעַתָּה, כִּי עוֹרוֹת הָאֵילִים הַמֵּאֲדָמִים רּוֹמְזִים עַל גְּלוֹת אָדוּם, אֲשֶׁר אֲנִישִׁי אוֹתָהּ אִמּוֹהָ הִרְשַׁעָה הָיוּ אֵלּוּ שִׁלְקָחוּ אֶת עוֹר פְּנֵי שֶׁל רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל, עֲשֵׂאוּהוּ כַּמִּסְכָּה וְחִנְטוּהוּ בְּשֶׁמֶן אֶפְרַסְמוֹן.

וּלְפִי זֶה יֵשׁ לוֹמֵר, כִּי בְּדוּוּקָא לּוֹבֵשׁ הִכְהֵן בְּגָדוֹל בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים בְּגָדֵי לֶבַן, כְּפִירוּשׁוֹ שֶׁל רִש"י שֶׁאֵין הָעֵשׂ שׁוֹלֵט בָּהֶם, וְהוּא רִמָּז לְכָל כּוֹחוֹת הָרַע שֶׁאֵין לָהֶם שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַקִּדּוּשׁ. וְעַל כֵּן, בְּהִיּוֹת רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּקוֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים, מִשְׁמַשׁ בְּבִגְדֵי לֶבַן לְפָנָיו וּלְפָנֵים - בִּיקְשׁוּ הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיבְרָכּוֹ, כִּי בְּבִרְכָה זוֹ לֹא יוֹכְלוּ הַחִיצוֹנִים לְהִזְקֵק וּלְפַגּוֹעַ. וְאֵין כּוֹחַם אֵלָּא בְּעוֹר הַצְּבֹעַ, הַחֶלֶק הַחִיצוֹן אֲשֶׁר נִטְלוּ לְעַצְמָם מֵרִבִּי יִשְׁמַעְאֵל כֵּהֵן גְּדוֹל, אֲךָ בְּפִגְמִיּוּת אֵין לָהֶם שׁוּם כַּח, וְגַם רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֵל שִׁלְטוֹ בַּחֶלֶק הַפְּנִימִי שֶׁבוֹ.

פרדתו של מלך

וְהֵנָּה בְּתוֹסֵפוֹת בִּבְבֵּא מִצִּיעָא שֶׁם פִּירוּשׁוֹ פִּירוּשׁ אַחַר בְּהַאי 'מִילְתָּא', וְכֵתְבוּ בִּי יֵשׁ הַגּוֹרִסִים 'מּוֹלְתָא', וּפִירוּשׁוֹ פְּרַדְסָא, וְכֵן גּוֹרִסִים 'בְּטִילִי כֶסֶף אוֹ בְּטִילִי זָהָב', הֵיינו שֶׁשְׁאֵלוּהוּ הָאֵם רַאָה בְּפַרְדֵּס פְּרֻדוֹת לִבְנוֹת אוֹ פְּרֻדוֹת אֲדוּמוֹת, וּר"י שֶׁם דּוּחָהּ כִּי בִלְשׁוֹן אֲרַמִּי אֵין הַפְּרֻדוֹת נִקְרָאוֹת 'טִילִי' אֵלָּא 'כּוֹדִינִיטָא'. אֲךָ עַל כָּל פְּנִיָּם, יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ בְּעֵלֵי הַתּוֹסֵפוֹת שֶׁפִּירוּשׁוֹ כֵּן.

וְהֵנָּה, מִצִּיעוֹ (סְנַהֲדִין צ.ה) כִּי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה רּוֹכֵב עַל פְּרָדָה. הָרִי בְּבוֹאָרָה כִּי הַפְּרָדָה שִׁיכַת לְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּלְגֵאוּלְתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

עני זרובב על חמור

וְיֵשׁ לְקֶשֶׁר הַדְּבָרִים עִם מָה שֶׁדִּרְשׁוּ חז"ל עַל מִשְׁיַח צִדְקָנָא וְאִמּוֹר (סְנַהֲדִין צ.ה) כִּי אִם לֹא יִזְכּוּ יִשְׂרָאֵל יִבּוּא הַמִּשְׁיַח עֵינֵי זְרֻבְבַּל עַל חֲמוֹר.

כִּי הֵנָּה מִקּוֹר הַפְּרָדָה מִן הַסּוֹס וְהַחֲמוֹר, וְהַחֲמוֹר הוּא הַחֶלֶק הַנִּמְנָח שֶׁבְּפְרָדָה. הַמֶּלֶךְ רּוֹכֵב עַל הַפְּרָדָה, הַכְּלוּלָה מִן הַחֲמוֹר וּמִן הַסּוֹס, וְאֵין כִּי יֵשׁ בָּהּ אֶת הַבְּחִינָה הַשְּׁפֵלָה הַרְמוּזָה בַּחֲמוֹר, מְכַל מִקּוּם יֵשׁ בָּהּ גַּם אֶת בְּחִינַת הַסּוֹס, שֶׁהִיא בְּחִינָה גְבוּהָה יוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רִבִּינֵינוּ **בְּחִינַת בְּחִינַת** (בְּרַאשִׁית ב. ט) שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ 'סוֹס' עַל שֶׁם שְׁהוּא שֶׁשׁ וְצוּהָל, וְיֵשׁ בּוֹ כַח לְשִׁינוּי גּוּוֹנִים וְלִשְׁמַחָה (וְרַאָה צְרוּר הַמּוֹר פְּרִשְׁתׁ שׁוֹפְטִים).

אִם כֵּן, אִם יִזְכּוּ יִשְׂרָאֵל - יִבּוּא הַמִּשְׁיַח עִם עֲנֵי שְׁמִיאָה, שֶׁהִיא הַבְּחִינָה הַגְּבוּהָה.

אֲךָ אִם לֹא יִזְכּוּ, אֵל זֶה תָּהוּ לוֹ מִשְׁיַח אֶת בְּחִינַת הַסּוֹס הַגְּבוּהָה, וּמִתּוֹךְ שֶׁנִּי חֶלְקֵי הַפְּרָדָה שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יִשְׂאֵר בִּידּוֹ רֶק חֶלֶק הַחֲמוֹר, הַנִּמְנָח וְהַחּוֹמֵרִי.

אֲכֵן, לְעוֹמֵת הַפְּרָדָה הַסּוֹס וְהַחֲמוֹר, אֲשֶׁר עֲנִינִם תְּלוּיִם בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּבְמִשְׁיַח בֵּן דָּוִד, שִׁיךְ הָאֵיל אֵל הַכְּהֵן הַגְּדוֹל, אֵל עֲבוּדַת הַקְּרִבְנוֹת וְאֵל הַמִּשְׁכָּן הַמְּכוּסָה בְּעוֹרוֹת אֵילִים מֵאֲדָמִים.

סדרון חמישה דברים בבית שני

וְהֵנָּה, בְּרַאשִׁית דְּבָרֵינוּ עֲמַדְנוּ עַל כִּי עַל אֵף שֶׁלֹּא הָיָה הַמִּשְׁכָּן קָיָים בְּזִמְנֵי הַמִּקְדָּשׁ, מְכַל מִקּוּם לֹא בְּטָל, וּבִיקְשָׁנוּ לְדַעַת מֵהוּ חֶלֶק הַמִּשְׁכָּן אֲשֶׁר מִתְקַיָּים גַּם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁוֹת.

פְּתַחֵהּ לְהַאי פְּרִשְׁתָּא, אֵלּוּ הֵם דְּבָרֵי הַגְּמָרָא (יִמָּא כ.א): בְּדַבְּרֵי הַחִילּוּקִים שֶׁבִּין בֵּית רֶאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי: אֲרוֹן וְכַפּוּרֹת וְכִרּוּבִים, אֲשֶׁר וּשְׁכִינָה, וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, וְאוּרִים וְתוֹמִים. אֶת הָאֲרוֹן הַצְּנִיעִי יֵאֱשִׁיחוּ הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁר גִּנְז יָחִיד עִמּוֹ אֶת צִנְצְנַת הַמֶּן, וְצִלּוּחִית שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה, וּמִקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְשִׁקְדָה יוֹפְרָחִיהָ, וְאֶרְגָּז שֶׁשְׁגָרוּ פִּלְשְׁתִּים דּוֹרוֹן לְאַלְקֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִטְעֵם שִׁגְגוּם מִשּׁוּם שֶׁשִּׁמַּע מִן הַנְּבִיאִים כִּי עֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לִירֵד בְּגוֹלוֹת, וְלֹא רָצָה שִׁילְקָחוּ כְּלֵי הַקּוֹדֶשׁ הַלְלוּ אֵל אֶרֶץ בָּבֶל (שׁ נב.) וּמִלְבַּד

שֶׁהַחֲרִיבוּ אוֹתָם רְשָׁעִים אֶת הַמִּקְדָּשׁ, וְעֵשׂוּ כַּחשׁוּרוֹשׁ שֶׁהִיָּה גַּם הוּא לּוֹבֵשׁ אֶת בְּגָדֵי הַכְּהֵן הַגְּדוֹל (רַאָה מִגִּילָה י.ב), עוֹד הוֹסִיפוּ חֲטָא עַל פֶּשַׁע הַלְּבִישׁ עַל פְּרֻצוֹן הַרְשָׁע אֶת פְּנֵי הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁל רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל כֵּהֵן גְּדוֹל, מִי שֶׁעָמַד בְּבֵית קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים, וְזָכֵה לְכַךְ שִׁיבְקֵשׁ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ לְבִרְכָּה, וְאֲכֵן עֲמַד וּבִירַךְ "יְיָ רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ שִׁיבְשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כֶּסֶפְךָ וְיִגּוּלוֹ רַחֲמֶיךָ עַל מִידוּתֶיךָ וְתִתְנַהֵג עִם בְּנִיךְ בְּמִידַת הַרְחָמִים" (רַאָה בְּרֻכּוֹת ז.). וְעוֹר פְּנִיָּם זֶה נִטְלוּ הַרְשָׁעִים וְהַנִּיחּוּהוּ עַל גְּבִי אֶחָד מִבְּנֵי עֵשׂוֹ, כְּדֵי לְהוֹכִיחַ בּוֹזֵה כְּבִיכּוֹל אֶת שִׁלְטוֹנָם הַגְּמוֹר עַל בְּנֵי יַעֲקֹב.

וְעוֹד הָאֵרִיכוּ שֶׁם בְּגִמְרָא וּבְמִפְרָשִׁים בְּפִרְטֵי כָל הַמֵּאֲוָרֵע.

הרוגי מלוכה

וְהֵנָּה, דְּבַר נוֹרָא שְׂכֻזָּה, וְדַאי לֹא עַל חִינָם נֶעֱשֶׂה, אֵלָּא מִסּוֹבֵב כָּל הַסִּיבּוֹת הוּא אֲשֶׁר מִבְּקֵשׁ לְמַדְנּוּ דְּבַר בּוֹה, אִם כֵּן יֵשׁ לֵנוּ הַתְּבוּנָה כִּיצַד נִתְעוֹרֵר מִזֶּה וְמָה יֵשׁ לֵנוּ לְלַמּוֹד מִכָּאֵן. הֲלֹא רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל הָיָה אֶחָד מֵעַשְׂרֵה הַרוּגֵי מַלְכוּת, "אַרְצֵי הַלְּבָנוֹן אֲדִינֵי הַתּוֹרָה" כְּלִשׁוֹן הַקִּינָה לְתַשְׁעָה בָּאָב (סִימָן כ"א), אֲשֶׁר קִיבְלוּ כּוֹלָם עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין בְּאֵהָבָה.

רַאשׁוֹנִים יִצְאָה לִיהֲרַג רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל נִשְׂיָא יִשְׂרָאֵל, וְכַאֲשֶׁר נִהְרַג רַבֵּן שְׁמַעוֹן "נְטִלוּ רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְצָרַח עֲלָיו בְּקוֹל מִרְ פְּשׁוּפִיר".

לְקוֹל בְּכִיוֹ שֶׁל רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל עֲמַדָה בְּתוֹ שֶׁל הַקִּיסָר בֵּת הַבְּלִיעַל, וְחִמְדָה בְּלִיבָה אֶת תּוֹאֵר יוֹפְיוֹ. אִמֵּר לָהּ אַבִּיָה הַקִּיסָר, כִּי אִם אֶת תּוֹאֵר פְּנֵי הָיָה חוֹמֵדָת, יִצוּהָ לְהַפְּשִׁיט אֶת עוֹר פְּנֵי מַעְלִיו, עֲבוּדוֹ בְּחִיָּים, וְכָךְ עֲשֵׂה, "וְכִשְׁהֲלֵיךְ מִקּוּם תְּפָלִין צָרַח בְּקוֹל מִרְ לְיוֹצֵר נְשָׁמָתוֹ". וְאֵת עוֹר זֶה חִנְטוּ הַרְשָׁעִים בְּשֶׁמֶן אֶפְרַסְמוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּנֵּה מֵרַאִיתוֹ.

גם לאחר שייבנו ישראל את בית המקדש, ישכון ה' בתוכם' - לשון רבים הכוללת גם את המשכן, אשר יהא קיים גם בזמן המקדש

ונשחט חמורו איל

וְהֵנָּה רִבִּי יִשְׁמַעְאֵל - כֵּהֵן גְּדוֹל הָיָה, וּבְתַפְקִידוֹ זֶה הָיָה מִקְרִיב בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים פְּרִים וְאֵילִים, וְהָרִי אֵיל הוּא מִמִּין הַכְּבָשִׁים. וּמִלְבַּד זֶה קְשׁוֹר הָאֵיל לְשִׁלּוֹשֵׁת הָאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים, שֶׁהָרִי אֶת הָאֵיל הֵנְחִיחַ בְּסִבָּן בְּקִרְוֵנוֹ הַקְּרִיב אַבְרָהָם תַּחַת יִצְחָק בְּנוֹ בְּמַעַמַד הָעֵקִידָה, וּמִקְרִינוֹ נִשְׁמַע קוֹלוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעַמַד הַר סִינַי, וְעֲתִיד לְהִשְׁמַע בְּקִיבוּץ גְּלוּיֹת (רַאָה פְּרָקֵי דְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר פְּרָק ל"א). וְכֵן מִצִּיעוֹ אֶת יַעֲקֹב אֲבִינוּ עוֹסֵק בְּכַבְשִׁים (בְּרַאשִׁית ל"ג), "וְהִקְשְׁבִים הַפְּרִדִּי יַעֲקֹב".

אִם כֵּן, אֶת אוֹתוֹ הַכְּבֵשׁ הַנֶּעֱשֶׂה אֵיל, אֲשֶׁר בְּמִקְרוֹ עוֹמַד לְעֲבוּדַת הַקּוֹדֶשׁ שֶׁל אֶצֶל הָאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים וְהֵן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן בְּמִשְׁכָּן הַשְּׁתַּמְשׁוֹ עֲבוּרוֹ וְנִצְבַּע בְּאָדוּם - מִבְּקִשִׁים בְּנֵי אָדוּם בְּצִבְעוֹתָם לְיִטּוֹל מִישְׂרָאֵל.

זהב וכסף - צמר ופשתים

וְהֵנָּה, יֵשׁ לְדַעַת מָה עֲנִינֵינוּ שֶׁל אוֹתוֹ אָדוּם. הֵנָּה בְּגִמְרָא בְּמַסְכַּת **בְּבָא מִצִּיעָא** בְּפֶרֶק 'הָאוֹמְנִין' (דף ע"ח): מִצִּיעוֹ כִּי גַם בְּגָדֵי זָהָב נִקְרָאוּ 'אָדוּמִים'. שֶׁם מוּבָא מַעֲשֵׂה, בְּאָדָם שְׁאִמֵּר "אֲבַזְקָת בְּמִילֵי דְּמַלְכָּא", כְּלוֹמֵר, שִׁישְׁנָם תּוֹלְעֵי עֵשׂ בְּמִשֵׁי שֶׁל הַמֶּלֶךְ. שְׁאֵלוּהוּ, הָאֵם בְּבִגְדֵי כֶסֶף אוֹ בְּבִגְדֵי זָהָב. וּבּוֹזָה יִשְׁנָן שְׁתֵּי דְעוֹת בְּגִמְרָא, יֵשׁ אֲמֹרִים שְׁאִמֵּר כִּי הַתּוֹלְעִים נִמְצְאוּ בְּבִגְדֵי הַכֶּסֶף, וּמִשְׁאִמְרֵן כִּי רִגְרוּהוּ. וְיֵשׁ אֲמֹרִים כִּי אִמֵּר מִצִּיעוֹתֵינוּ הֵן בְּבִגְדֵי זָהָב, וְעַל כֵּן הִנְחִיחוּהוּ.

וּפִירוּשׁ רִש"י שְׁכֵלֵי כֶסֶף הֵם כְּלֵי פֶּשֶׁתָן, וְכֵלֵי זָהָב הֵם בְּגָדִים הַצְּבֹעִים אָדוּם. וּמִשּׁוּם כֵּךְ לְשִׁטָּה שְׁאִמֵּר שֶׁהֵיוּ הַתּוֹלְעִים בְּבִגְדֵי הַכֶּסֶף - רִגְרוּהוּ, כִּי יָדוּעַ שְׁאֵין הָעֵשׂ אוֹכֵל כְּלֵי פֶּשֶׁתָן, וְשִׁקְרָה עֵנָה בְּפִיּוֹ. אוֹלָם בְּכֵלֵי צֶמֶר הַצְּבֹעִים אָדוּם וְהֵם כְּלֵי זָהָב הָאוֹמְרוּם, מִצּוֹי הָעֵשׂ, לְכֵן הִנְחִיחוּהוּ.

כְּמוֹ כִּי מִצִּיעוֹ בְּמִגִּילָה (אֶסְתֵּר א.ו): "חֹרֶף כֶּסֶף וְתִכְלַת אַחֲזוּ בְּחֻבְלֵי בּוֹץ וְאֶרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶסֶף וְעִמּוּדֵי שֵׁשׁ

עוֹנוּתֵיהֶם בְּדַבְרִים קִשִׁים כְּגִידִים, אֲךָ מְכַל מִקּוּם זְכוּ יִשְׂרָאֵל שְׁבֹאוֹת הַדּוֹרוֹת לְשִׁמּוּעַ אֶת רוּחַ ה' הַמִּפְעֵמַת בְּגִרוּמָם. לְעוֹמֵת זֹאת בְּבֵית הַשֵּׁנִי הָיְתָה הַפְּנִימִיּוּת רְקוּבָה וּמִקּוֹלְקֶלֶת, וְכֵל עֲבוּדַתָּהּ הָיְתָה מִן הַשִּׁפָּה וְלַחֲוִץ.

רמזי המלכויות בתרומת המשכן

וְהֵנָּה אַרְבַּע הַמַּלְכוּיּוֹת נִרְמְזוּ גַם בְּפִרְשְׁתָּנוּ, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ חז"ל בְּ**מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא** (אוֹת ז.): "זָהָב' כְּנֶגֶד מַלְכוּת בָּבֶל דְּכַתִּיב בִּיהַ (דְּנִיָּאֵל ב. ל"ח) 'אֵנָּת הוּא רַאשְׁהָ דִּי דְּבַב', 'כֶּסֶף' כְּנֶגֶד מַלְכוּת מִדִּי דְּכַתִּיב (אֶסְתֵּר ג.ט) 'וְעִשְׂרַת אֲלָפִים כֶּסֶף', 'נְחוֹשֶׁת' כְּנֶגֶד מַלְכוּת יוֹן שֶׁהִיא פְּחוּתָה מְכּוֹלָם, 'עוֹרוֹת אֵילִים מֵאֲדָמִים' כְּנֶגֶד מַלְכוּת אָדוּם, שְׁנֵאֲמַר (בְּרַאשִׁית כה כה) 'וְיָצָא הָרֶאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי". הֵבֵה נִיתָן לֵב וְעִינֵינוּ תַחְזִינָה נְפִלְאוֹת. הֵנָּה גַּם כֵּאֵן קִיָּיִמַת חֲלוּקָה בְּרוּרָה בֵּין שְׁלוֹשֵׁת הַמַּלְכוּיּוֹת הָרֶאשׁוֹנוֹת וּבֵין מַלְכוּת אָדוּם. כִּי הָרֶאשׁוֹנוֹת נִמְשְׁלוּ כּוֹלֵן לְמִינֵי מַתְכוּת, אֵלָּא שְׁחִישִׁבוֹתָן וּפְחַתְתָן וְהוֹלְכָת, מִזָּהָב לְכֶסֶף וּלְנְחוֹשֶׁת. אוֹלָם מַלְכוּת רִבְעִית נִמְשְׁלָה לְעוֹרוֹת אֵילִים מֵאֲדָמִים, אֲשֶׁר עֲנִינָם אַחַר, וְנֶעֱשׂוּ לְמַסְכָּה לְאוּלָּם.

עורות אילים מאדמים

מֵעוֹרוֹת אֵלוֹ נִלְמַדַת מְלַאכַת 'צְבֹעַ' שְׁבֵבֶת, שִׁכָּן אֵילִים אֵלוֹ - שֶׁהֵם כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה וּמַעֲלָה - לֹא הָיוּ אֲדוּמִים מְלִידְתָם, אֵלָּא הָאֵדִימוּ אוֹתָם. וְכִיצַד הָיוּ עוֹשִׂים כֵּן, רִש"י (שְׁמוֹת כה ה) כָּתַב כִּי לְאַחַר עֵיבוּד הָעוֹרוֹת הָיוּ צְבֹעִים אוֹתָם בְּצֹבַע אָדוּם. אֲךָ בְּתַלְמוּד יְרוּשְׁלַמִּי (שֵׁבֶת פ"ז ה"ב) אִמְרוּ שֶׁכֵּבֶר בְּחִיָּיהֶם שֶׁל הָאֵילִים הָיוּ מִשְׂרַבְטִים אוֹתָם בְּצֹבַע.

הֵנָּה כִּי כֵן, כֶּשֶׁם שֶׁנִּמְשְׁלָה הַמַּלְכוּת הַרְבִּיעִית לַחֲזִיר, סִמַּל לְרִקְבוֹן הַפְּנִימִיּוּת, כֵּךְ גַּם כֵּאֵן רּוֹמּוֹ הָעוֹר הָאָדוּם הַצְּבֹעַ יִפָּה מִבְּחוּץ, לְדַבֵּר שְׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ, אֲשֶׁר זֶה עֲנִין גְּלוֹת אָדוּם. וְכֵל עֲנִין הַצְּבִיעָה רּוֹמֵז לְמִידַת הַצְּבִיעוּת, אֲשֶׁר עֵינָה אָדָם הַמְּכַסֶּה פִּשְׁעֵינוּ בְּאֶצְטֵלָא שֶׁל צִדְקוֹת, וּמִסְתִּיר אֶת פְּנִימִיוֹתָיו הָאִמִּיתִית הַרְעָה. מִשּׁוּם כֵּן נִרְמְזוּ מַלְכוּת אָדוּם מִשְׁאֵר הַמַּלְכוּיּוֹת, אֲשֶׁר הֵן נִרְמְזוּ בְּמַתְכוּת דּ

זה לא היתה האש יורדת על גבי המזבח, ולא שרתה השכינה בבית השני, וגם רוח הקודש ואורים ותומים לא שימשו בו.

כל זאת דרש רב שמואל בר אינאי מן הפסוק (חגי א ח) "עלו הָהָר הַהַרְבֵּאֲתָם עִץ וְכֹנֵן הַקֵּיִת וְאָרְצָהּ בּוֹ וְאָכְבְּדָהּ", שתיבת 'אֲכָבְדָהּ' כתיבא חסרה ה', משום ה' דברים שחסרו בו.

בבית המקדש הראשון עמדו הנביאים, ושרר לעיני כל קשר קרוב וגלוי בין ישראל לאביהם שבשמים. כך היה כבר במעמד הר סיני, עליו ירד ה' לעיני העם, וכאן בעולם הזה - עולם העשייה - נראתה התגלות השכינה. וכך היה במשכן - "וְשִׁכְנָתִי בְתוֹכָם" (שמות כה ח). ולאחר מכן שרתה השכינה בבית המקדש הראשון, ואף כי לא היה זה באותה המדרגה שבה שכנה במשכן, מכל מקום היתה למעלה למעלה ממה שהיה לאחר מכן בבית המקדש השני.

השראת השכינה באה לידי ביטוי בארון הברית אשר שכן בבית הראשון, ועליו עמדו הכרובים, ואילו בבית השני עמד בית קדשי הקדשים ריק, רק אבן שתיה היתה שם מימות נביאים ראשונים.

השראת השכינה בבית ראשון

בביאור הדבר כתב רבינו המהר"ל זיע"א (נצח ישראל פרק ד), כי זהו גם הטעם הפנימי לכך שבית המקדש הראשון חרב מחמת ג' עבירות חמורות שהיו בישראל - עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואילו בית המקדש השני נחרב מחמת שנאת חינוס (ראה יומא ט).

כי הנה, בבית הראשון שרתה השכינה באופן מיוחד ונעלה. [וכפי שמביא רבינו האור החיים הקדוש כמה פעמים (בראשית מו ד ועוד), כי מעלות מעלות ישנן בהשראת השכינה]. ומשום כך, חרב הבית הראשון בזמן בו כבר לא היו ישראל ראיים להשראת השכינה, וזהו על ידי ג' עבירות חמורות, שכולן נאמר בהן 'טומאה', וקצר המצע מהשתרע. ועל ידי זה באמת נתעלתה השכינה הקדושה לעליונים, ושוב לא שרתה בישראל במדרגה זו גם לאחר שנבנה הבית השני.

אחדות ישראל המבקשים פני שכינה

לעומת זאת, בימי הבית השני היו ישראל מתאחדים על ידי בית המקדש, בהיות להם מקדש אחד וכהן גדול אחד, וכל זמן שהיו שלמים ברצון זה זכו שיעמוד הבית. אולם כאשר פשתה שנאת חינוס ביניהם ונעשה פירוד - מיד נחרב הבית, כי מלכתחילה היה סוד כוחו תלוי באתערותא דלתתא ובישראל המתאחדים ביניהם, ולא בהשראת השכינה בהאמה מלמעלה.

בית המקדש הראשון - ענינו הקרבה המיוחדת והקשר האמיתי של קודשא בריך הוא עם כנסת ישראל, אשר משך מאות בשנים המתין הקדוש ברוך הוא וצדיקה לכך שיקיימו ישראל את חלקם בחיבור זה. אולם רבים מן המלכים אשר עמדו בישראל עבדו עבודה זרה והכשילו בה גם את המון העם, ומנעו אותם מן העלייה לרגל ומעבודת הקרבנות. ומלבד זה היה גם הפירוד בין השבטים, בין מלכות ישראל ומלכות יהודה. ורק כמה מלכים מעטים עבדו את ה' בצדק. אולם הבית השני נבנה מלכתחילה בכח רצונם של ישראל, מן המקום הפנימי שבו ביקשו לקשור עצמם עם הקדוש ברוך הוא, וממילא נתן להם ה' כפי רצונם. אך משאל היה הרצון שלם ולא באחדות - שוב לא היה מקום לקשר, ביקשתיהו - ולא מצאתיהו.

צפון ודרם

הנה גם כאן רואים אנו את אותו המהלך, בחילוק שבין פנימיות וחיצוניות. בבית המקדש הראשון היה קשר פנימי, ועסק העבודה היה בפנימיות. על כן, אף כי כלפי חוץ נכשלו ישראל בדורות ההם בחטאים קשים וכבדים, מעלתם בפנימיות היתה גדולה ביותר, "טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים", אף כי בצפורנן - היינו בחיציגיות - היה נראה כי חוטאים הם בחמורות שבחמורות.

מבית ומוחוץ תצפנו

על פי היסודות הללו, נוכל למצוא תירוץ לקושיה במשנה במסכת מידות.

הנה הבאנו מדברי הרה"ק מהוסיאטיץ, כי דרכם של חסידים ואנשי מעשה לדרוש את ה' בפנימיות לכל הפחות כמו בחיציגיות, וגם במקום הנסתר מעין רואים

טורחים בו ומקשטים אותו.

ולכאורה ישנם סימוכין לזה מפרשנותו, בה נאמר (שמות כה יא) כי יש לעשות את הארון מעץ, ולצפותו מצפה מבית ומחוץ, וכפי שאמרנו חז"ל (יומא עב: הובא ברש"י על אתר) כי שלושה ארונות היו, חיצון של זהב ולפנים מלא של עץ ופנימי אגוז של זהב, ומצא כולו מצופה זהב. כי חלוק הוא הארון מכל הכלים אשר אינם מצופים זהב אלא מבחוץ, משום שבארון שוכנת התורה ובו נמצאים הלוחות, וזהו רמז לתלמיד חכם שצריך שיהא תוכו כבדו (וראה רבינו בחיי שם).

וכן כתב המהרש"א (חידישי אגדות, יומא שם), בטעם עשיית הארון האמצעי של עץ, כי האדם עץ השדה, והוא רומז לאדם עצמו ולעבודתו, אולם בכח העבודה נעשה מצופה זהב, וציפוי זה עליו להיות מבפנים כפי שהוא מבחוץ.

חסרון הזהב אחורי הדלתות

ויש להקשות בזה, מן המשנה במסכת מידות (פ"ד מ"א) שם שנינו כי כל הכתלים של בית המקדש היו טוחים בזהב, אולם עובי הכותל של פתחו של היכל היה שש אמות, וחלק זה לא היה מצופה זהב, וכאשר היו הדלתות נפתחות, היו הדלתות מכסות את הקיר שמאחוריהן, ומשום כך לא הוצרך לציפו, שכן לא היה חלק זה של הכותל נראה בפתיחת הדלתות.

וזהו לכאורה שלא כפי היסוד שנתבאר, כי יש לקשט את הפנימיות כמו את החיצוניות.

רפידת זהב

אך הנה איתא במדרש, כי דבר זה לא היה אלא בבית שני, אולם בבית הראשון היה גם הקיר שאחורי הדלתות מחופה זהב. וכלשונם (במדבר רבה י"ד, ובדומה לזה בשיה"ט ג): "רפידתו זהב" (שיר השירים ג), תני שכל הבית היה נטוח בזהב חוץ מאחורי הדלתות, אמר רבי

עזרות האילים המאדמים רומזים על גלות אדום, אשר אנשי אותה אומה הרשעה היו אלף שלקחו את עזר פניו של רבי ישמעאל, עשאוהו כמסכה והנטיחו בשמן אפרסמון

איבו, מתניתין בבבין שני, אבל בבנין ראשון אפילו אחרי הדלתות."

רואים אנו כאן חילוק עצום בין בית המקדש הראשון לשני בענין הפנימיות. עד אשר בראשון גם החלק שאינו נגלה לעין לעולם, היה עשוי זהב טהור, אולם בבית שני לא זכו ישראל לפנימיות טהורה, ובא הדבר לידי ביטוי גם בכתלי בית המקדש.

אתערותא דלעילא ואתערותא דלתתא

מעתה, בין בנין מה טעם חסר הארון מישראל בבית שני. כי מעלת הפנימיות - היא היא סמל הארון, העשוי עץ שהוא סמל לאדם, ומצופה זהב מבית ומחוץ, כולו טהור.

ולפי מה שביארנו את דברי המשנה, נראה כי בית המקדש עצמו חל בו שינוי זה בין בית ראשון לשני, וציפוי הכתלים היה בו משום ביטוי לחילוק ביניהם, האם נעשה גם לפנימיות או רק לחיצוניות. והן הן דברי המהר"ל, כי בבית הראשון כביכול 'נאחז' הקדוש ברוך הוא בכל קורטוב של חלק טוב בישראל, והשרה בו את שכינתו גם עם כל החטאים שהיו בו. אולם בבית השני נתבען ישראל לעשות את עיקר העבודה בעצמם, כדי שעל ידי עבודתם ישנו השגות עליונות. ואכן פעלו ישראל בכל כוחם, ובפרט בעמל התורה הקדושה, וכל התורה שבעל פה אשר בדיני יסודה מימי בית שני, בהם עסקו התנאים הקדושים בבירור דיניה והלכותיה. וגם לאחר החורבן מסרו ישראל נפשם על התורה, כמו שעשו עשרה הרוגי מלכות ושאר התנאים, ועל ידי זה זכו להשראת השכינה במידת מה.

צורת אש המערכה

והנה בגמרא ביומא שם (דף כא:) נתבאר חילוק נוסף בין בית ראשון לבית שני, שאמרנו שם כי בבית ראשון

היתה אש המערכה רבוצה כארי, ועל בית שני העיד רבי חנינא סגן הכהנים שהיתה רבוצה ככלב. ועוד, שלא הועילה אש זו לאכילת הקרבנות, והוכרחו להביא מן ההדיוט, מה שאין כן בבית ראשון שלא הביאו מן ההדיוט אלא לשם מצוה, אך באמת די היה באש שמן השמים.

ויש לעמוד על סוד הדבר.

רביצת האש בשעת המסעות

והנה בפרשת במדבר (במדבר פרק ד) מצוה התורה הקדושה על כיסוי כלי המשכן בשעת יציאת בני ישראל למסעיהם, ושם נאמר (פסוק ג) "וְדָשְׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּפְרָשׁוּ עָלָיו בְּגָד אֲרָגָמָן". וכתב על זה רש"י שם: "ואש שירדה מן השמים רבוצה תחת הבגד כארי בשעת המסעות, ואינה שורפתו, שהיו כופין עליה פסכתו של נחשת".

ופירש רבינו המהר"ל זיע"א (גור אריה שם), כי רביצת האש כארי היתה למען לא תבקע מן הצדדים ותצא ממקומה שתחת הפסכתו, כי דרך האש תמיד להתנועע, ומה גם בשעת המסעות שגוברת תנועתה יותר, ובכך היתה יוצאת ממקומה. אולם עתה שהיתה רבוצה כארי לא זזה ממקומה.

אם כן, רביצת האש כארי בבית ראשון - כבר מזמן המשכן היתה, ונותר הדבר לדורות בבית המקדש. ובזה מתקיים הפסוק 'ושכנתי בתוכם' - לשון רבים, רמז כי גם בבית המקדש הראשון שרתה שכינה כדוגמת המשכן, וחלק מן המשכן נותר למשמרת בבית המקדש - היא האש הרבוצה כארי.

כחונה ומלכות

והנה, דווקא רבי חנינא סגן הכהנים הוא שבא והעיד על אופן רביצת האש בבית שני. ויש לקשר הדבר עם מה שנפסק בשלחן ערוך הלכות תעניות (אורח חיים סימן תקפ"ט), כי בכ"ה בסיון נהרגו רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל ורבי חנינא סגן הכהנים. וממה שנסמך רבי חנינא אל השנים הראשונים שהיו מעשרה הרוגי מלכות - משמע כי גם הוא מת עמהם. ואכן יש בזה מחלוקת בין המדרשים שמונים את עשרת הרוגי מלכות, יש שמונהו בין עשרה הרוגים ויש שהשמיטוהו והכניסו אחרים תחתיו.

ימי חיי רבי חנינא סגן הכהנים חלו בסוף ימי הבית השני, בשנים שקודם החורבן. וכפי שזכה לשמש בעבודת בית המקדש, כך גם רוב מאמריו אמורים לענין עבודת הכהנים בבית המקדש. ומדברי השלחן ערוך אנו באים לקשר שבין רבי חנינא סגן הכהנים ובין רבי ישמעאל כהן גדול, האוחז בעזרות האילים המאדמים - בעבודת בית המקדש, וכן עם רבן שמעון בן גמליאל נשיא ישראל, הממשיך את מלכות בית דוד. כי על כולם נקבע יום תענית אחד.

אריה וכלב

כי רביצת האש כאריה בבית הראשון באה לבטא את השראת השכינה במקדש, כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, וכפי שהאריה מלך החיות הוא, וכולו אומר כבוד, כך גם השראת השכינה בישראל היתה בתוקף ובגלוי.

לעומת הארי, הכלב אין כוחו גדול, אלא שנאמן הוא לבעליו ושומר את ביתו במסירות, ונוהב לעומת כל הבאים בשעריו. ובדומה לזה היתה האש בבית שני רבוצה ככלב, כי היתה השכינה שורה בישראל כפי מידת מה שפעלו בעצמם עבור כך, ומן השמים היו שומרים עליהם במידה זו.

אכן בבית המקדש הראשון היתה האש בבחינת 'כָּרַע רֶכֶּץ קָאָרְיָה וְכִלְבֵּיא מִי קִימְנוּ' (בראשית מט ט), ולא היה באפשר להוציאה ממקומה, וכך היתה רבוצה אפילו בשעת המסעות, כשכלי נחושת עומד עליה מלמעלה.

תפילת אסתר

והנה עומדים אנו עתה בראשיתו של חודש אדר, ולפי האמור נוכל לבאר את דברי הגמרא (מגילה טו:) על אסתר המלכה: "ותעמד בחצר בית המלך הפנימית" (אסתר א. א) אמר רבי לוי, כיון שהגיעה לבית הצלמים - נסתלקה הימנה שכינה, אמרה (תהלים כב ב) 'א-לי א-לי להמ עזבתני', שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון. או שמא על שקראתיו כלב, שנאמר (שם פסוק כא) 'הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי', חזרה וקראתו אריה, שנאמר (פסוק כב) 'הושיעני מפי אריה'."

מצות בנין המקדש

מדברי חז"ל הללו מבואר כי את בית המקדש השלישי יבנה הקדוש ברוך הוא בעצמו, ולא יעסקו ישראל בבנינו. אולם מאידך מציונו (ירושלמי מגילה פרק א הלכה יא) שדרשו על הפסוק (שיר השירים ד טז) "עורי צפון ובואי תיכון" וז"ל: "לכשייתגוררו הגלילות שהן נתונות בצפון ויבואו ויבנו בית המקדש שהוא נתון בדרום". משמע שיבנה בית המקדש על ידי מלך המשיח העומד בצפון ויגאל שם את ישראל. וכן פסק הרמב"ם (מלכים פי"א ה"א): "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל".

אם כן אין לנו יודעים האם יבוא המשיח ויבנה את בית המקדש, או שירד בנוי באש מן השמים. ואמנם, אנחנו לא נדע את מציאות הדברים עד שנזכה להם בפועל במהרה, אך מהו הביאור בדברי חז"ל, האם מדרשים חלוקים יש כאן.

הבית השלישי - כלול מכל הקודמים לו

אך באמת, אחר שנתבארה העבודה המוטלת עלינו כדי שזכה לבנין בית המקדש, מבואר כי אין כאן סתירה כלל. שכן, כדי שזכה לדבר, שירד לנו בית המקדש באש מן השמים - צריכים אנו לעמוד בעצמנו ולעסוק בעבודה המביאה לידו כך. כי אחר שבנה שלמה את בית המקדש הראשון אשר שכנה בו השכינה באתערותא דלעילא, אמר ה' לשכון בערפל, ולמרהב הצער היה צורך לסלק את שכנינו לעליונים, ושוב באו ישראל בכוחות עצמם להתחבר זה לזה למען בנין המקדש, וגם עתה לא יכלו לאחוז עצמם יחד, ונחרב בית המקדש בשנית.

ועתה, כאשר מגיע תיכף זמנו של הבית השלישי להיבנות - יהיה מורכב משני החלקים גם יחד, כי בית המקדש ירד מלמעלה על המעשים שיעשו ישראל למטה. יהיו בו חלק רוחני יחד עם חלק גשמי, והחלק הגשמי יעשה מכח מעשיהם של ישראל, ויבא המשיח ויבנה ככח תורתם ומצוותיהם של ישראל.

כאשר נזכה בעז"ה לראות בעינינו את בנין בית המקדש השלישי, לא נאמין למראה עינינו, לשילוב המופלא אשר עתיד להיות בו בין מעשיהם של ישראל למה שנעשה בידי שמים. באותם הימים יזכו ישראל לקיים את התורה מעושר, אך מלבד זה יראו את המקדש שייבנה על ידי כח התורה שעסקו בה ובמצוותיה ובכח התפילות שהתפללו. אז נוכל לראות את אבני הבנין הבאים בכח מעשינו, וכפי שאת המשכן לא היה באפשר להעמיד באופן אחר.

באים בכח מעשיהם

כדברים האלה כתב בספה"ק **עריב נחל** (פרשת שלח דרוש א, וז"ל: "כי בית המקדש שיבנה במהרה בימינו יבא מן השמים בית אש, וזה הבית המקדש אנו בונין תמיד, וכל ישראל יש להם חלק בו, ובכל תורה ובכל מצוה נבנה קצת בנין באותו בית המקדש". אלא שכתב שם כי אמנם לפי רוב מעשי הצדיקים ראוי היה כבר בית המקדש להיבנות, אך מה נעשה שאחד בונה ואלף סותרים, כי בעבירות נחרב הבנין.

כיוצא בדבר סיפר **הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זיע"א** כי שמע מן **הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א** שעשה עליית נשמה וראה מלאכים נושאים את כלי המקדש, ואמרו לו כי אלו הם הכלים שזכה להוציא מן הגלות.

אם כן, צדיקי עליונים רואים בעיניהם את הבית הגדול הנבנה בכח מעשיהם, ועל ידי זה ירד בשלימות לישראל. אולם אנו צריכים לעסוק במלאכת הבנין ולבנות את בית המקדש בתורה ומעשים טובים.

זוהי העצה ואין בלתי; להתפלל לאור הגאולה שתבוא במהרה, ולבקש מאת ה' יתברך כי במהרה יחישנה.

בראשית חודש אדר אנו עומדים, חודש שבו מרבים בשמחה. זהו הזמן לעמוד ולהתפלל למי שעשה לנו ניסים בימים ההם, שזכה לראות את הניסים גם בזמן הזה, ונצקע בכוונה עצומה בדביקות ובהשתוקקות, למען נזכה לראות בקרוב בבית הגאולה השלימה, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, במהרה בימינו אמן.

מיני תרומת המשכן - כנגד מעלות הקדושה

אלו הם דברי הגה"ק **הבבא סאלי זיע"א** אשר הזכרנו בראשית אמרינו, כי המשכן כלול בבתי המקדשות. כי כשם שבבתי המקדש ניכרת ירידת הדורות, כך היו מינים שונים במשכן כנגד ירידות אלו.

וכך אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני פרשת תרומה רמז סג): "וזאת התרומה וגו', מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא למשה שלש תרומות, אחד של משכן ואחד של מקדש ראשון ואחד של מקדש שני, שנאמר 'זהב וכסף ונחשת', 'זהב' כנגד משכן שעשה משה, שהיה חביב על הקדוש ברוך הוא כזהב. 'וכסף' זה מקדש ראשון שבנאו שלמה, דכתיב בו (דברי הימים ב' ט) 'אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה'. 'נחשת' זה מקדש שני שחסר ה' דברים, ארון כפורת וכרובים אש ורוח הקדש".

על מדוכה זו עמד גם **הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל** בספרו **'חכמת התורה'**, לבאר מה ענין בתי המקדשות אל תרומת המשכן.

וביאר, כי זכות גדולה נצרכת לישראל כדי שישרה הקדוש ברוך הוא את שכנינו למטה, ואין להשוות את זכותו של משה רבינו עם זכויות דוד ושלמה, וקל וחומר שלא נוכל להשוות את הצדיקים הללו עם בוני הבית השני, ומשום כך, מלכתחילה ציוה הקדוש ברוך הוא על שלוש תרומות, כי אלמלא כן לא היו יכולים להמשיך את קדושת המשכן לדורות. לבית הראשון והשני.

זה טעם הדבר שתרומת השקלים נועדה לאדנים, אשר הם יסוד המשכן, ומהם היו גם יסודות המקדשות.

בבית הראשון כביכול 'נאחז' הקדוש ברוך הוא בכל קורטוב של חלק טוב בישראל, והשרה בו את שכנינו גם עם כל החטאים שהיו בו. אולם בבית השני נתבעו ישראל לעשות את עיקר העבודה בעצמם, כדי ששלל ידי עבודתם ישיגו השגת עליונות

הדרך לבנין המקדש

עלה בידינו, כי תכלית בית המקדש הראשון היתה להשראת השכינה כרצון ה' יתברך, ואילו תכלית בית המקדש השני היתה לחבר את בני ישראל יחד, במניעת המחלוקות והבמות שהיו בבית הראשון.

ומשום כך, כאשר גברה יד המקטרגים ונצחו הרומאים את ישראל והחריבו את המקדש, נשתלחה ידם גם ברבי שמעאל כהן גדול, והולך בדרכו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום. וכדי שנזכה אנו לבנין בית המקדש עלינו לילך בדרך זו, להיות אוהבים זה את זה ולהתחבר זה לזה, כדי שנוכל לזכות להשראת השכינה.

ובזה מתיישבת קושייתנו דלעיל, היאך יתכן שנחרב בית המקדש השני בעטיה של שנאת חינום, וכי שונה שנאת חינום לשלילת העבירות החמורות. אך אמנם, לא נכשלו ישראל בחמורות אלו בבית שני, אולם השראת השכינה פסקה מאיתם, כי כל תכלית הבית היתה לעבודת בני ישראל יחד, והיתה האש רבוצה ככלב לשומרם, וכאשר נפרדו דרכיהם שוב לא היה מה שישמור את בית המקדש בידם.

באש אתה עתיד לבנותה

אכן אמרו חז"ל (תנחומא כי תשא יג): "אמר הקדוש ברוך הוא, בעולם הזה עשיתם משכן ומקדש שהיו בחומה, ולעתיד אני אבנה את בית המקדש ותהיה מוקפת בחומת אש, שנאמר (זכריה ב' ט) 'ואני אהיה לה גאם ה' חומת אש'".

ועוד אמרו (בבא קמא ס:): "אמר הקדוש ברוך הוא, עלי לשלם את הבערה שהבערתי, אני הציתי אש בציון, שנאמר (איכה ד יא) 'וצית אש בציון ותאכל יסודותיה', ואני עתיד לבנותה באש, שנאמר (זכריה ב' ט) 'ואני אהיה לה... חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה'".

יש לתמוה, מהי התביעה על אסתר אשר קראתו לאחשוורוש כלב, ועל שום מה הוצרכה לתקן דבריה ולקוראו אריה.

הכלבים עזי הנפש

כמה ביאורים נוכל לבאר על דרך המוסר, אך באמת יש כאן עומק לפנים מעומק.

כלב - סמל הוא לרע ולכוחות הרע, כדברי **הזהר הקדוש** (תיקוני תהוה הקדוש תקונא עשרין וחד ועשרין, דף סב:), שם אמרו, שאם זכאים ישראל בקרבנם - ירד דיוקן של אריה ומקבל את הקרבן, ואשו אוכלת את הקרבן, ומיכאל שר ישראל אשר דרגתו בחסד הוא המקבל. אך אם לא זכו, הרי זה כבשר בשדה טריפה, אשר לכלב תשליכון אותו, ואז ירד דיוקן של כלב ומקבל את הקרבן.

הרי מבואר כאן, כי זו היתה תפילתה של אסתר המלכה, כאשר סברה כי עומדת היא בדיוטא התחתונה ואינה ראויה להשראת השכינה, עמדה והתפללה להינצל מאותו דיוקן של כלב הרומז לכוחות הרע.

הנהגה איתא בגמרא (ברכות ג.) כי במשמרת השניה של הלילה ניעורים כוחות אלו המשולים לכלבים, הני כלבין דחציפין הצווחים בשערי הגיהנום וממתנינים לנשמת הרשעים היוצאת מן העולם. וכן עמלק נמשל לכלב (ראה רש"י שמות י"ח).

אכן, דווקא משום היות הכלב שייך לכוחות הרע, הועמד מן השמים לשמירה, כפי ששומר הכלב בעולם הזה על הבית ועל הצאן. ובספה"ק **שומר אמונים** (פרק ז) כתב, כי בצאת הנשמה מהעולם הזה שומרים כלבים וחיות רעות על הדרכים. אך אם הנשמה זוכה, מציל אותה הקדוש ברוך הוא מן הכלבים עזי הנפש, ובוזה היא ניצולת גם מן החיות הרעות.

ועל זה אמרה אסתר 'הצילה וגו' מיד כלב יחידתי', והוסיפה ואמרה 'הושיעני מפי אריה', כי ביקשה להינצל מאותם הכלבים.

ואכן, כל החיות הללו הנזכרות היושבות בשערי גיהנום, צריכים סיוע גדול כדי להינצל מידן. ועל זה אמרו בזהר הקדוש כי יש כאן שני מושגים, האריה והכלב.

נאמנות הכלב

וכאשר באים אנו להשוות שני מושגים אלו לעניננו, הרי הכלב מסמל את כל הרע שבעולם, ומאידך תכונתו להיות נאמן לבעליו. ו**בירושלמי** (תרומות פרק ח הלכה ג) הובא מעשה נורא על נאמנות הכלב, כי פעם אחת חלבו רועי הצאן את בהמותיהם, ובא נחש לשנות מן החלב והטיל ארסו שם, וראהו כלבים של הרועים, והם לא ראו. וכשבאו לשנות מן החלב נבח הכלב לעומתם כדי שלא ישתו, אך הם לא הבינו כי לטובתם הוא נובח, ושנתו ומתו (ע"פ ביאור הפני משה שם, וראה במפרשים שפירשו בע"א).

מעתה לא לומר כי יש כאן רמז לכל עניני האדם בעולם הזה. הרי אין הקדוש ברוך הוא מביא יסורים על האדם לחינם שחילה, אלא כדי לנקותו ולטהרו מחטאיו. וזהו בבחינת כלב, הנובח ונושך, אך בזה גופא הוא שומר את אדם מכל פגע. הכלבים עזי הנפש המה, ואין אנו חפצים שיתקבל קרבנו על ידם, אך בדלית ברירה מביאים אנו את הכלב על מנת שישמור עלינו. וזו היתה בחינת אש המזבח בבית השני, השומרת את ישראל. אך כשם שאותם רועים לא הבינו כי מבקש הכלב לשומרם, כך גם היו ישראל מבעטים ביסורים, וכשם ששם היה רעל בחלב, כך היו מעשיהם מורעלים ורקובים מתוכם. וכדי להורות להם על טעותם, נמסר להם הדבר באופן כל כך נורא וקשה, במה שניטל מהם האיש הגדול בחינת אש בתוכם, בעל הנשמה הגבוהה ורוח הקודש נשגבה - הוא רבי שמעאל כהן גדול, אשר זכה למעלה נוראה ועצומה, שהקדוש ברוך הוא בעצמו ביקש את ברכתו.

אכן, לא היה להם להרשעים שלטון בפנימיותו הטהורה של רבי שמעאל, אלא בקרקיפלו, שהוא העור, החלק הייצוגי שבגוף. והריגתו היתה בבחינת נשיאת ראש בני ישראל, אשר עד עתה היה הוא הצדיק שומר עליהם כאש על המזבח הנדמית ככלב בבית השני.

זהו ביאור החילוק בצורת האש בין שני בתי המקדשות.